

Nye områder 2022 – 2023

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket
Tilråding til Landbruks- og matdepartementet og
Klima- og miljødepartementet

Nye områder 2022 – 2023

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket

Tilråding til Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet

14. oktober 2021

Riksantikvaren – Seksjon for arealplanlegging og miljø, Samfunnsavdelingen

Landbruksdirektoratet – Seksjon for arealforvaltning, Avdeling ressurs og areal

Miljødirektoratet – Seksjon for truede arter og naturtyper, Land- og friluftsavdelingen

Forsidefoto: Koppangøyene, Stor-Elvdal kommune, Innlandet.

Foto: Ole-Thorstein Ljøstad / Anno Norsk skogbruksmuseum CC BY-NC-ND Digitalt museum

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	5
1. Oppdraget – prosess og arbeidsmåte	6
1.1 Om oppdraget	6
1.2 Oppfølging av femårsplan	6
1.3 Ny kunnskapsinnhenting fra regional forvaltning	7
2 Kriterier, forutsetninger og vurderinger i arbeidet med tilrådingen	9
2.1 Kriterier for valg av nye områder	9
2.2 Øvrige forutsetninger og vurderinger for anbefaling av nye områder og endringer av grenser	9
2.3 Vurdering av leveransen fra fylkene 1. juli	10
2.4 Økonomisk ramme styrer antall nye områder	11
3. Direktoratenes tilråding til nye utvalgte kulturlandskap	12
3.1 Oversikt over anbefalte nye områder	12
3.2 Koppangøyene	14
3.3 Kaupang	16
3.4 Utsira	18
3.5 Eikesdalen	20
3.6 Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik	22
3.7 Oppsummering – tilråding av fem nye områder	24
4. Endring av grenser i eksisterende områder	25
4.1 To mindre utvidelser godkjent administrativt	25
4.2 Større utvidelser	25
4.3 Stadlandet – direktoratenes vurdering av foreslått utvida grense	26
5. Økonomiske og administrative konsekvenser og risikofaktorer	27

Sammendrag

Tilrådingsrapporten *Nye områder 2022 – 2023 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (2021)* er et oppdrag Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har fått fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet. Rapporten inneholder anbefalinger av nye områder og endringer av grenser i eksisterende områder. Den er en oppfølging av *Plan for arbeid 2020 – 2025 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (2020)*.

Kapittel 1 Oppdraget – prosess og arbeidsmåte oppsummerer oppdraget, anbefalingene fra femårsplanen og beskriver ny kunnskapsinnhenting fra regional forvaltning i 2021.

Kapittel 2 Kriterier, forutsetninger og vurderinger i arbeidet med tilrådingen omhandler kriterier og andre forutsetninger og momenter som har ligget til grunn for direktoratenes vurderinger. Et viktig bidrag i arbeidet var god leveranse av kunnskap fra regional forvaltning. Økonomisk ramme, som fra 2021 er på totalt 38 mill. kroner, styrer antall nye områder vi mener det er forsvarlig å ta inn i satsingen. Direktoratene anbefaler fem nye områder.

Kapittel 3 Direktoratenes tilråding til nye utvalgte kulturlandskap inneholder en oversikt over områdene vi anbefaler, og en nærmere beskrivelse av landskapene, inkludert hvordan de oppfyller de grunnleggende kriteriene og foreløpige planer for tiltak i området. Vi oppsummerer også hvordan de anbefalte fem områdene bidrar til å utfylle dagens utvalg.

Kapittel 4 Endring av grenser i eksisterende områder omhandler to mindre grensejusteringer som direktoratene vil godkjenne administrativt, samt en vurdering av det ene forslaget om større utvidelse som ble aktuelt i denne runden. Direktoratenes anbefaling er å ikke gjennomføre denne utvidelsen nå.

Kapittel 5 Økonomiske og administrative konsekvenser og risikofaktorer inneholder en kort gjennomgang av positive og negative konsekvenser ved innlemmelse av nye områder i satsingen. Her understreker vi blant annet forutsetningen om at den økonomiske rammen opprettholdes. Vi nevner videre risikofaktorer og vektlegger betydningen av å få på plass forvaltningsplaner i de nye områdene.

1. Oppdraget – prosess og arbeidsmåte

1.1 Om oppdraget

Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren har i 2021 fått i oppdrag fra Landbruks- og matdepartementet og Klima- og miljødepartementet innen 15. oktober å *... levere tilråding om utvelgelse av nye områder til Utvalgte kulturlandskap i jordbruket. Tilrådingen skal sees i sammenheng med ev. utvidelser av eksisterende områder og ta utgangspunkt i gjeldende budsjetterammer.*

Opprinnelig frist for oppdraget var 10. august 2021. Koronasituasjonen vanskeliggjorde imidlertid nødvendige møter med grunneiere og drivere i vår. Departementene utsatte etter anmodning fra direktoratene derfor fristen, og ba samtidig om en status for arbeidet innen 10. august. Statusmelding ble oversendt 24. juli.

Arbeidet med dette oppdraget er en oppfølging av [Plan for arbeid 2020 - 2025 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket](#), som Landbruksdirektoratet, Miljødirektoratet og Riksantikvaren leverte høsten 2020, etter oppdrag fra departementene.

1.2 Oppfølging av femårsplan

Tilrådingen vi nå kommer med tar utgangspunkt i denne planen, der muligheten for innlemmelse av nye områder var ett av temaene. Planen, som blant annet var basert på en omfattende spørreundersøkelse til regional forvaltning, inneholdt følgende tema:

- Forvaltningen av ordningen, inkludert ny forvaltningsmodell etter at tilskuddsforvaltningen ble flyttet til kommunene i 2020
- Økonomiske og administrative konsekvenser og forutsetninger for utvelgelse av nye områder
- Tilstand, behov for styrking og behov for justering av grenser i de eksisterende 46 områdene
- En plan for videre arbeid med utvelgelse

Direktoratene ga disse anbefalingene for arbeidet med nye områder og endring av grenser for eksisterende områder (se planens oppsummering av anbefalinger, s. 36):

- *Med utgangspunkt i behovene for styrking av økonomien i eksisterende områder og sentrale felles tiltak anbefaler vi at 3 mill. kroner av den årlige rammen kan brukes til nye områder.*
- *Dette muliggjør en moderat utvidelse, som vil kunne favne tre til fem nye områder, avhengig av blant annet størrelsen.*
- *Direktoratene vil gjennomføre utvelgelsesprosessen på samme måte som i tidligere runder, i samarbeid med regional forvaltning, kommuner, grunneiere og drivere. Vi vil gjennomgå aktuelle kandidater og foreslå nye områder innen 10. august 2021, med tanke på å innlemme nye områder innen 2025.*
- *Direktoratene godkjenner enkle grensejusteringer i de eksisterende områdene fortløpende, mens større endringer vurderes parallelt med vurdering av forslag til nye områder.*

1.3 Ny kunnskapsinnhenting fra regional forvaltning

I januar og februar 2021 vurderte direktoratene aktuelle nye områdekandidater og grensejusteringer og utvidelser av eksisterende områder. Grunnlagsmaterialet var innspillene vi hadde fått fra regional forvaltning i spørreundersøkelsen knyttet til arbeidet med femårsplanen i 2020. Totalt vurderte og prioriterte fylkene 34 områder fra den nye oversikten på 53 aktuelle kandidater. For 13 områder ble det meldt inn behov for, eller ønsker om, grenseendringer – både mindre justeringer og større utvidelser.

Etter en helhetlig vurdering valgte direktoratene å be om utfyllende og oppdatert informasjon om de ni mest aktuelle nye områdekandidatene, fordelt på åtte fylker, samt seks aktuelle grenseendringer, fordelt på fem fylker (se tabell 1 og 2).

19. februar 2021 sendte vi brev til regionalforvaltningen med informasjon om prosessen videre og bestilling av informasjon. Vi ba om at statsforvalteren i de aktuelle fylkene koordinerte arbeidet. Vi ba videre om at statsforvalterens landbruks- og miljøvern- og miljøvern- og regional kulturmiljøforvaltning i fylkeskommunene og Sametinget samarbeidet for å sikre tverrfaglig og tverretattlig forankring.

For nye områdekandidater ba vi om informasjon knyttet til disse temaene:

- Basisopplysninger
- Overordna beskrivelse av området
- Arealbruk og jordbruksdrift
- Om kulturhistoriske verdier i området
- Om biologiske verdier i området
- Kriteriene
- Tilstand
- utfordringer og trusler
- Prioritering av tiltak
- Økonomiske behov (kostnadsanslag)
- Interesse og kapasitet
- Aktuelt årstall for innlemmelse

For aktuelle grenseendringer ba vi om informasjon knyttet til disse temaene:

- Basisopplysninger knyttet til foreslått grensejustering/utvidelse
- Begrunnelse for ønsket endring av grense
- utfordringer
- Areal og jordbruksdrift
- Økonomiske behov (kostnadsanslag)
- Lokal forankring
- Aktuelt årstall for utvidelse
- Alternativer til foreslått utvidelse

Bestillingen var knyttet til følgende områder:

Tabell 1: Aktuelle nye områdekandidater som det var behov for oppdatert og utfyllende informasjon om

Fylke	Kommune	Område
Innlandet	Tolga	Kulturlandskapet i Tolga sentrum
	Stor-Elvdal	Koppangsøyene
Vestfold og Telemark	Larvik	Drengskilen - Kaupang (Kaupang-Huseby-Lunde-Gjerstad)
Agder	Kvinesdal	Fjotland, Vordal, del av Eiesland
Rogaland	Utsira	Utsira - ytre øylandskap
Vestland	Fitjar	Fitjarøyane
Møre og Romsdal	Molde	Eikesdalen
Nordland	Vestvågøy	Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik
Troms og Finnmark	Karlsøy	Karlsøya og Nordeidet (Reinøya)

Tabell 2: Eksisterende områder som var aktuelle for vurdering av endring av grenser

Fylke	Mindre grensejusteringer (godkjennes av direktoratene)	Større utvidelser (godkjennes av departementene) **
Troms og Finnmark		Goarahat og Sandvikhalvøya**
Nordland	Engan-Ørnes og Kjelvik*	
Nordland	Blomsøy-Hestøy og Skålvær*	
Vestland	Gjuvslandslia**	Stadlandet**
Innlandet		Stølsvidda**
Viken		Leveld**
Oslo	Nordmarksplasser**	

* Administrativ godkjenning foreligger (jf. brev 18.02.21 fra Landbruksdirektoratet til regional forvaltning v/Statsforvalteren i Nordland)

**Direktoratene ber om ytterligere informasjon

2 Kriterier, forutsetninger og vurderinger i arbeidet med tilrådingen

2.1 Kriterier for valg av nye områder

Utvelgelsen av områder som er aktuelle til status utvalgte kulturlandskap, er basert på de samme kriterier som har fulgt satsingen fra starten i 2009. Disse gjengis her:

Grunnleggende for utvalget er to absolutte kriterier:

1. Det skal i størst mulig grad omfatte jordbrukslandskap med både svært store biologiske og kulturhistoriske verdier
2. Det skal være realistisk å få til langsiktig skjøtsel og vedlikehold av områdene

Videre legges følgende kriterier til grunn:

- Helhetlig landskap
- Tidsdybde og kontinuitet gjennom tradisjonell drift og god hevd
- Representativitet (nasjonalt/regionalt) eller særpreget (spesielle enkeltområder)
- Formidlingsverdi

2.2 Øvrige forutsetninger og vurderinger for anbefaling av nye områder og endringer av grenser

I vurderingene bygger direktoratene blant annet på erfaringene nedfelt i tidligere tilrådingsrapporter om utvelgelse av nye områder (2017 og 2018). Følgende momenter har vært vesentlig for direktoratenes prioritering og forslag:

- Vurderinger av den nasjonale representativiteten – både av hvilke områder som utfyller mangfoldet av jordbrukslandskap i Norge på best mulig måte, og avveininger mellom sammenliknbare områder. Viktige undertema for mangfoldet er:
  - Type landskapsregion
  - Geografisk spredning
  - Driftstyper og driftsforhold
  - Forekomst av verdier knyttet til naturmangfold og kulturarv
  - Jordbrukshistorie
  - Etnisitet
- Ved utvidelse: Faglig begrunnelse og samlet (geografisk) utstrekning/omfang
- Fylkenes prioritering av områder og erfaringer etter prosessene i områdene
- Lokale ønsker, motivasjon og engasjement fra grunneiere og kommune for å bli med i Utvalgte kulturlandskap eller for å utvide eksisterende område

Vi har videre gjort budsjettvurderinger knyttet til:

- Forventede årlige kostnader i de enkelte områdene

- Gjeldende samlet budsjett for ordningen (midler over jordbruksavtalen og Klima -og miljødepartementets budsjett)
- Ved utvidelse: Økte årlige kostnader

Utvalgte kulturlandskap i jordbruket er avhengig av kompetanse og kapasitet i lokal og regional forvaltning for å kunne fungere etter formålet. Vi har derfor i tillegg lagt vekt på kommunenes og regionalforvaltningens kapasitet og ressurser til å arbeide med områdene.

Direktoratene vil understreke at alle de ni kandidatene som er vurdert i 2021 er meget sterke. Den økonomiske rammen begrenser rommet for nye områder og har derfor tvunget fram vanskelige valg. Områdene er i stor grad likestilte når det gjelder de overordna kriteriene, og det er derfor bare nyanser knyttet til de øvrige forutsetningene som har skilt områdene. Hvor gjennomarbeidet områdeavgrensning og grunneierforankring er på dette tidspunktet, har også påvirket våre anbefalinger.

Den store spennvidden i naturgitte forhold i ulike deler av Norge og tilhørende bredde i kulturbetinga biomangfold, kulturhistoriske verdier og driftsformer som finnes i norske jordbrukslandskap, medfører et strengt utvalgsarbeid innenfor rammen for den nasjonale satsingen. Direktoratene legger stor vekt på at alle nye områder som foreslås tatt inn og utvidelser av eksisterende områder, nettopp skal bidra til å styrke og utfylle variasjonsbredden nasjonalt. Vi vil understreke at det etter denne utvalgsrunden fortsatt er mangler i det nasjonale utvalget når det gjelder geografisk dekning, landskapsregioner, driftstyper, jordbrukshistorie og etnisitet.

2.3 Vurdering av leveransen fra fylkene 1. juli

Fylkene leverte godt på direktoratenes bestilling. De hadde i utgangspunktet kortere frist enn ved tidligere utvalgsrunder. Koronasituasjonen skapte utfordringer i forbindelse med grunneieravklaringer, men noe utsatt frist og godt arbeid fra fylkene førte til gode prosesser i alle fylker. Alle har hatt møter med kommunene og grunneiere. Vi vurderer at alle de ni kandidatene har tilstrekkelig lokal forankring til å bli utvalgt. Kommunene har også oppgitt at de er motiverte og i stand til å ta på seg oppgaven med å forvalte ordningen.

I tidligere runder har vi bestilt skisser til forvaltningsplaner. Dette ba vi ikke om denne gangen på grunn av kort frist. Vi mener vi likevel har godt nok kunnskapsgrunnlag for vurderingene våre. Flere av de anbefalte områdene trenger imidlertid mer tid til endelig områdeavgrensning. Ett område trenger også mer tid til å avklare endelig navn som er i tråd med felles nasjonal veiledning om navnetting av områder i utvalget.

De kommunene som får ansvar for å forvalte de nye utvalgte kulturlandskapene vil senere få i oppdrag å lage forvaltningsplaner. Forvaltningsplanene må utvikles i samarbeid med regional landbruks- og miljøforvaltning. Fylkene har oppgitt foreløpige prioriteringer av tiltak i området. Noen av disse tiltakene er listet opp som *Foreløpige planer for tiltak* i kapittel 3.

2.4 Økonomisk ramme styrer antall nye områder

Tilgjengelig budsjetttramme for tilskuddsordningen er avgjørende for hvor mange nye områder det vil være forsvarlig å innlemme sammen med eksisterende områder. Arbeidet med å vurdere og velge ut nye områder er derfor styrt av gjeldende årlige økonomisk ramme for tilskuddsordningen.

I kapittel 4.4 og 5.1 i *Plan for arbeid 2020 – 2025 Utvalgte kulturlandskap i jordbruket (2020)* er det gjort rede for økonomiske behov i eksisterende områder og direktoratenes vurdering av det økonomiske handlingsrommet til å velge ut nye områder og foreta eventuelle endringer av grenser. I 2020 var den økonomiske rammen på 37,3 mill. kroner, og denne årlige budsjetttrammen lå til grunn for de økonomiske vurderingene. Direktoratenes anslag om fordeling av årlig ramme til sentrale felles tiltak, eksisterende områder og utvidelse av nye områder, tok utgangspunkt i en gjennomsnittlig årlig tildeling per område nær 710 000 kroner. Direktoratene anslo i planen at 3 mill. kroner kunne benyttes til en moderat utvidelse med tre til fem nye områder i perioden 2020-2025.

I 2021 er den årlige budsjetttrammen økt med 700 000 kroner, til 38 mill. kroner. Når det gjelder utvidelser av eksisterende områder, anbefaler direktoratenes å ikke foreta større utvidelser i denne runden (se kapittel 4). Direktoratene mener med bakgrunn i disse forholdene at det er rom for å benytte 3,7 mill. kroner til å innlemme nye områder i utvalget. Med kostnadsanslagene fra fylkene lagt til grunn anbefaler vi derfor å ta inn fem nye områder (se kapittel 3).

Direktoratene understreker at når vi anbefaler å ta inn fem nye områder, baseres dette på nødvendig langsiktig forutsigbarhet i økonomiske rammer. Anbefalingen vår legger til grunn at framtidige årsrammer for ordningen vil ligge på dagens nivå, om lag 38 millioner kroner.

Tabell 3: Utvikling i samla årlig budsjett, budsjettfordeling og antall områder innlemmet i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket i perioden 2016-2021

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Jordbruksoppgjøret/LMD	6	6	8	11	15,5	15,5
KLD	6	18,5	21,8	21,8	21,8	22,5
Samla årlig budsjett	12	24,5	29,8	32,8	37,3	38,0
Antall områder	22	32	41	44	46	46

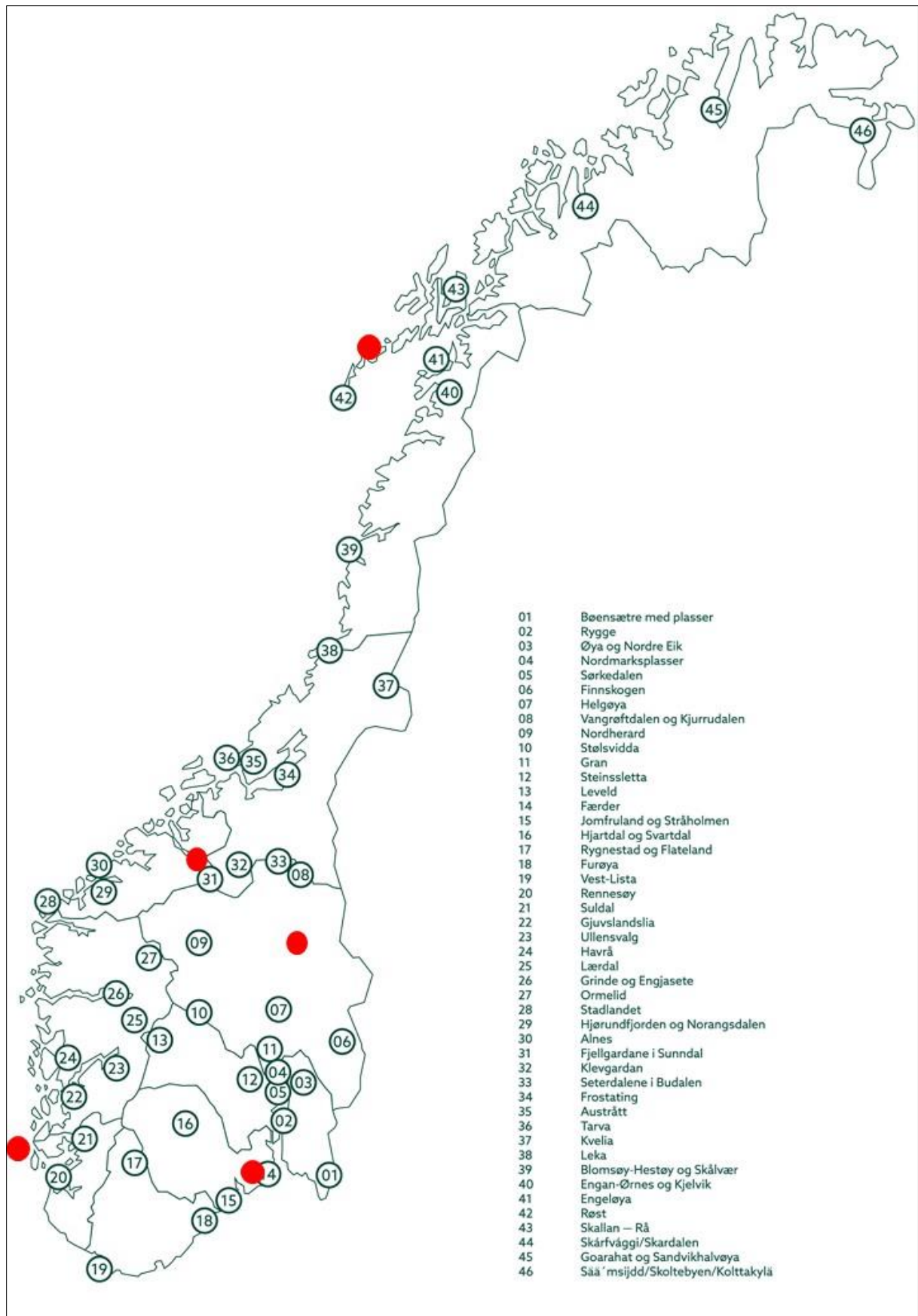
3. Direktoratenes tilråding til nye utvalgte kulturlandskap

3.1 Oversikt over anbefalte nye områder

Tabellen under viser de fem nye områdene direktoratene anbefaler som nye utvalgte kulturlandskap.

Tabell 4: Anbefalte nye områder 2022 – 2025

Område	Kommune, fylke	Areal (daa)	Områdetype	Landskapsregion	Jordbruksregion	Anbefalt oppstartsår
Koppangsøyene	Stor-Elvdal, Innlandet	10-12 000	Dalbunn med flompåvirkete elvesletter og øyer	9 Østerdalene	3 Sør- og Østlandets skogstrakter	2022
Kaupang	Larvik, Vestfold og Telemark	5000	Lavlandslandskap ved kysten	1 Skagerakkysten	1 Kysten fra Sør-Norge til Nordland	2023
Utsira	Utsira, Rogaland	6330	Øylandskap i ytre kyststrøk	20 Kystbygdene på Vestlandet	1 Kysten fra Sør-Norge til Nordland	2022
Eikesdalen	Molde, Møre og Romsdal	20 000 (landareal)	Innlandsdalføre med hausta edellauvskogar	23. Indre bygder på Vestlandet 15. Lågfjellet i Sør-Norge	5. Fjellområde i Sør-Norge 6. Fjordbygdene på Vestlandet og i Sør-Norge	2022
Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik	Vestvågøy, Nordland	35 000 (landareal)	Kystlandskap ved storhavet	31 Lofoten og Vesterålen	1 Kysten fra Sør-Norge til Nordland	2023

Figur 1 Geografisk plassering av de nye områdene som direktoratene anbefaler å ta inn i satsingen

3.2 Koppangsøyene

Koppangsøyene, Stor-Elvdal kommune, Innlandet	
Landskapstype	Dalbunn med flompåvirkete elvesletter og øyer
Landskapsregion	9 Østerdalene
Jordbruksregion	3 Sør- og Østlandets skogstrakter
Areal	10-12 000 daa

Flyfoto av Koppangsøyene tatt i forbindelse med den siste fløtinga i Glomma i 1985. Strukturen i landskapet er lite endret i dag.

Foto: Ole-Thorstein Ljøstad / Anno Norsk skogbruksmuseum CC BY-NC-ND Digitalt museum

Beskrivelse av området

Koppangsøyene er jordbruksområde i den brede, flate dalbotnen i Østerdalen, som strekker seg 8,5 km mellom Stai bru i sør og tettstedet Koppang i nord. Området omfatter arealer på begge sider av Glomma, samt en rekke øyer, elveløp, jordbruksarealer og vegetasjonsbelter. Karakteristisk er at elveløpet deler seg opp og løper sammen igjen mellom øyer, holmer og banker. Området er flompåvirket, med en viss grad av masseforflytninger over tid. Antallet øyer, utstrekningen og stabiliteten i øyer og holmer er unikt i Norge.

Bruken av øyene går tilbake til steinalder og jernalder. Myrmalmforekomster ga grunnlag for handelsplass i middelalderen, og kaupangen på Koppangsøya, den største av øyene, er bevart i stedsnavnet. Her ligger også rester etter en middelalderkirke med gravplasser, og den gamle kongevegen krysser øya. Jorda på øyene er lettdreven og god, derfor lå flere av gårdene opprinnelig på øyene, selv om de var flomutsatte. Etter større flommer og kaldere klima flyttet de fleste gårdene til fastlandet i løpet av 1700-tallet, mens mye av innmarka forble på øyene. De gamle bygningene ble gjenreist sammen med nye bygninger på nye tun

på begge sider av dalbunnen. I området ligger også Stor-Elvdal kirke fra 1821. På gårdstunene finnes sjeldne bygningstyper som østerdalsstuer og barfrøstue. Karakteristisk for området er de mange løene og slåttebuene på øyene, knyttet til fôrdyrkinga her.

De mange øyene, elveløp, flommark, jordbruksarealer og vegetasjonsbelter gir en mangfoldig og vekslende vegetasjon. Her finnes fulldyrka åkre og enger og fulldyrka permanente enger og beiter. I enkelte deler av området finnes stort innslag av urter, andre deler er grasdominert. Koppangøyene har en godt utvikla flommarksvegetasjon med bjørk, mandelpil, hegg, gråor, doggpil og ca 230 karplanter som er knyttet til flommark. På øyene er to naturtypelokaliteter, begge av svært høy verdi, med flompåvirket bjørke- og vierskog og åpen flommark. Koppangshammeren øst for Glomma har naturbeitemark av svært høy verdi. Her er også rike fuglebiotoper. Det er hittil registrert 11 rødlista arter i området.

Området har aktiv jordbruksdrift med gras- og husdyrproduksjon, samt noe korn og potet. Noe av arealet begynner å bli gjengrodd, men det er muligheter til å dyrke opp noe av det, samt økt beiting i naturbeitemark. I 2021 er det tolv foretak som mottar produksjonstilskudd i området.

Hvordan oppfyller området de grunnleggende kriteriene?

Helhetlig landskap: Området danner et helhetlig landskapsbilde, med en flat, bred dalbunn og elveslette dannet av stort vassdrag. Det er stor dynamikk i utformingen der elva deler seg i mange løp mellom en rekke øyer av ulik størrelse og utforming. Kulturminner og naturmangfold knyttet til bruken av øyene danner en viktig helhet. Området er relativt åpent, med den store dalbunnen og hele landskapet godt synlig. Området er i svært liten grad preget av moderne, tekniske tiltak.

Tidsdybde og kontinuitet: Området har en usedvanlig stor og lesbar tidsdybde, med lang og kontinuerlig historie knyttet til bruk, bosetting og drift og vekslende naturforhold.

Representativitet og særpreget: Dette er den eneste kjente kaupangen i Østerdalen. Dagens kulturlandskap med bygningsmiljø er meget særpreget. Områdets mosaikkpreg med mange øyer av ulik størrelse og utforming gir et svært særpreget landskapsbilde, og størrelsen på området er unik blant de store vassdragene i landet. Mosaikken som kan leses i dette landskapet er sjelden i Østerdalen. Landskapsregionen Østerdalene er hittil ikke representert i Utvalgte kulturlandskap.

Formidlingsverdi: Det er stort potensiale for formidling av kulturhistorien i samspill med naturgrunnlaget. Det er tilrettelagt med skilting og merkede turstier i området.

Foreløpige planer for tiltak i området

- Kartlegge løer med behov for istandsetting
- Utarbeide skjøtselsplaner og rydde og skjøtte aktuelle slåtte- eller beitearealer
- Kantrydding av vegetasjon langs jordkanter
- Sikre tilgangen til øyene med traktor og redskap
- Istandsetting/sikring av løer ute på øyene og istandsetting av bygninger på gårdene

Hvis området blir utvalgt, skal det utarbeides forvaltningsplan for området hvor mål og prioriteringer av tiltak skal beskrives mer utfyllende.

3.3 Kaupang

Kaupang, Larvik kommune, Vestfold og Telemark	
Landskapstype	Lavlandslandskap ved kysten
Landskapsregion	1 Skagerakkysten
Jordbruksregion	1 Kysten fra Sør-Norge til Nordland
Areal	5000 daa

*Kaupangskilen med gården Kaupang. Huseby, Lunde og Gjerstad i bakgrunnen.
Foto: Rune Nordseter, Vestfold og Telemark fylkeskommune*

Beskrivelse av området

Området med Kaupang ligger i Tjølling, mellom byene Larvik og Sandefjord. Det omfatter gårdene Kaupang, Huseby, Lunde og Gjerstad og har velbevarte historiske strukturer fra vikingtid. De eldste steingjerdene markerer gårdsgrenser. Langs hovedveiene og mindre gårdsveier til Kaupangskilen har det vært ferdsel siden vikingtid. Huseby var én av gårdene i opphavsgården, som trolig het *Skiringssalr*. På Huseby finnes spor etter en mektig hallbygning. Flere av gårdsnavnene vitner om at de er skilt ut fra en eldre storgård. Øst for området ligger Tjøllingvollen med det gamle tingstedet *Þjóðalyng*. På Lunde er det funnet 745 kokegroper som vitner om store ansamlinger av folk i eldre jernalder, før vikingtid. Mange av gårdstunene, der det i dag står verneverdige bygninger, har røtter tilbake til bronsealder. Det er kjent flere steinalderboplasser inne i området. Ved Kaupangskilen ligger sporene etter Norges første by, omkranset av spor etter et av Norges største gravfelt. Byen var del av et internasjonalt handelsnettverk og trakk til seg varer fra store deler av vikingenes verden. Gravfunn fra Kaupang og omlandet, spesielt langs kysten og oppover i Lågendalen, viser at handelen preget samfunnet i Vestfold. Jordbrukslandskapet er formet av vikingtidens økende befolkning og kombinasjon av sjø og landbasert næring. Det er også

denne næringskombinasjonen som har sørget for en viss stabilitet i økonomi og eiendomsstrukturer frem til vår tid.

De biologiske verdiene er knyttet til lokaliteter spredt rundt i området, og det gode klimaet gjør at artsrikdommen er stor. Nær sjøen ligger tre områder med den trua naturtypen strandeng og strandsump av verdi A, som er hekkeområde for en del fuglearter. I den stedstypiske «kilen», og sterkt knyttet til strandengene, er det rike marine gruntvannsområder med svært artsrike biotoper under vann, påvirket av jordbruksdrifta i området. Kanter langs steingjerder, skogteiger og åkerholmer er viktige for pollinerende insekter. I området er et stort antall av den utvalgte naturtypen hule eiker. Her er videre bøkkelunder og annen rik edelløvskog, et viktig sjøørretførende bekkedrag gjennom hele området, dammer og naturbeitemark. Det er registrert omkring 30 rødlistearter.

Området har produktive og attraktive jordbruksarealer med aktiv drift knyttet til korn, poteter, gras og grønnsaker. Fredningsområdet på Kaupang er båndlagt, og blir driftet av Vestfold fylkeskommune Kulturarv gjennom skjøtsel og beite, med beitedyr utenfra området. I 2021 er det 15 foretak som mottar produksjonstilskudd i området.

Hvordan oppfyller området de grunnleggende kriteriene?

Helhetlig landskap: Området utgjør et helhetlig kulturmiljø, jf. RPBA for fylket. Det har en felles historie knyttet til kjøpstaden/vikingbyen med nære omgivelser. Dagens jordbrukslandskap mellom Larvik og tettstedet Tjøllingvollen framstår som enhetlig.

Tidsdybde og kontinuitet: Landskapet har stor tidsdybde fra steinalder og unike og tallrike spor fra vikingtid. Området har hatt kontinuerlig bosetting og jordbruksdrift.

Representativitet og særpreg: Representativt for kulturlandskap med spor etter vikingtid m.m. i Vestfold. Andre gravfunn fra Vestfold viser sammenheng til dette området, som likevel skiller seg ut som unikt. Det samlede kulturmiljøet i området, med vikingbyen, tingstedet, de gamle gårdene, gravfeltene og jordbrukslandskapet, har internasjonal verdi.

Formidlingsverdi: En stor befolkning fra Larvik og Sandefjord har lett tilgang til området. Det er stort potensiale for en mer samlet formidling av verdier og historie til både lokalbefolkning og tilreisende, som grunnlag både for styrking av stedsidentitet, næringsutvikling og profilering. Flere turstier, bl.a. Tunsbergleden, del av Olavsveien til Trondheim, går gjennom området. Langs sjøen er kyststimerking på gang.

Foreløpige planer for tiltak i området

- Kartlegging av kulturmiljø og naturtyper og arter, samt skjøtelsesplaner for disse
- Tiltak for pollinerende insekter for å ta vare på et mer mosaikkpreget jordbrukslandskap
- Tiltak for næringsutvikling på gårdsbrukene
- Temadager om natur og skjøtsel og om kulturminner, istandsetting og skjøtsel for å engasjere grunneiere og sikre forsvarlig skjøtsel.
- Langsiktige faglige mål knyttet til naturtyper og kulturmiljø
- Informasjon til grunneiere, synliggjøre, ivareta og formidle verdiene til allmenheten

Hvis området blir utvalgt, skal det utarbeides forvaltningsplan for området hvor mål og prioriteringer av tiltak skal beskrives mer utfyllende.

3.4 Utsira

Utsira, Utsira kommune, Rogaland	
Landskapstype	Øylandskap i ytre kyststrøk
Landskapsregion	20. Kystbygdene på Vestlandet
Jordbruksregion	1. Kysten fra Sør-Norge til Nordland
Areal	6330 daa (hele øya)

Utsira. Til venstre deler av Sørøvågen. Foto: Nono Dimby, Statsforvalteren i Rogaland

Beskrivelse av området

Utsira ligger 18 km ute i storhavet vest for Karmøy, en 70 minutters ferjetur fra Haugesund. Øya er et levende samfunn med de fleste funksjoner. Øykommunen er arealmessig landets nest minste kommune og den minste etter folketall, med om lag 250 innbyggere.

Landskapet er åpent og småkupert, med lave koller, smådaler, viker og enkelte planta skogholt. Innmarka og bebyggelsen ligger i daldraget midt på øya fra sør til nord og med utmarka i øst og vest. Havnene Nordvågen og Sørøvågen ligger i hver ende av daldraget.

Landskapet på Utsira forteller historien om kystfiske og småskalalandbruk helt fra steinalderen og frem til i dag. Utsira er rik på automatisk fredete kulturminner - hovedsakelig spor etter steinalderbosettinger fra 8000 f.Kr., mange tufter fra folkevandringstid, graver og tufter fra vikingtid. Særlig spennende er de mange hustuftene og gårdsanleggene fra jernalder. Øya har rikelig med naust, steinløer og fjøs. Landskapet på heiene preges av høye steingarder. Utsira var fødested for silde-klondyke på 1800-tallet, og steingarder ble reist av tilreisende silde-eventyrere fra Østlandet og Sverige. I havnene er det autentiske sjøhusmiljø med mange verneverdige bygninger. Her er tidlig fyrstasjon og første meteorologiske stasjon ved Utsira Fyr.

Det er stor variasjon i naturtyper på Utsira - bratte kalkrike bergvegger, sterkt saltpåvirka berg og enger, ulike former for semi-naturlig eng (naturbeitemark) og kystlynghei. Det er flere grasdominerte engtyper. Det er registrert 105 rødlistede arter, hvorav mange fugler, men også planter, sommerfugler og veps. Fuglelivet er rikt, og området er viktig for både hekkende fugl og fugler på trekk. Det er så langt observert over 326 ulike arter på øya. Nærmere 60 tufter etter måkehus er registrert på øya. Måkehusene ble brukt til måkefangst og er sjelden andre steder i landet.

På øya har det vært kontinuerlig beite av kystlyngheia og naturbeitemarka siden folkevandringstid. I dag drives det aktivt jordbruk på øya med flere besetninger av villsau, kvit sau og ammekyr. I 2021 er det åtte foretak som mottar produksjonstilskudd på Utsira.

Hvordan oppfyller området de grunnleggende kriteriene?

Helhetlig landskap: Med sin naturlige avgrensing mot storhavet fremstår Utsira visuelt som et helhetlig område, preget av både jernalderens og fiskerbondens landskap, med lune havner og autentiske sjøhusmiljø.

Tidsdybde og kontinuitet: Øya er brukt kontinuerlig gjennom lang tid, siden steinalderen. Det har vært kontinuerlig beite av kystlyngheia og naturbeitemarka siden folkevandringstid.

Representativitet eller særpreg: Det tette sammenhengene i småskalalandskapet og nærheten til storhavet, med himmel og hav på alle kanter, forsterker landskapstrekkene og gjør Utsira til et område med stor opplevelsesverdi knyttet til kystkultur og kystidentitet. Utsira er kjent for hekkende og trekkende fugler, og øya er en av Norges fineste fuglelokaliteter. Måkehusene er sjeldne.

Formidlingsverdi: Øya er kompakt og det er allerede gjort mye for å tilrettelegge for formidling, rekreasjon og friluftsliv. Kulturminner i godt skjøtta beitelandskap gir en særlig høy opplevelses- og formidlingsverdi. Det er merket flere natur- og kulturstier. Øya har mye gatekunst, både på bygninger og ute i kulturlandskapet. Det er matservering og overnattingstilbud på øya. Nærbutikken er et viktig møtested for innbyggere og tilreisende.

Foreløpige planer for tiltak i området

- Skjøtselsplan for området
- Naturtypekartlegging
- Oppdatere kulturminneplanen
- Etablere balansert beitebruk
- Fjerning av fremmede skadelige arter
- Satsing på næringsutvikling og reiseliv
- Skjøtsel av eldre og nyere tids kulturminner
- Innsamling av fotografi, historier m.m.

Hvis området blir utvalgt, skal det utarbeides forvaltningsplan for området hvor mål og prioriteringer av tiltak skal beskrives mer utfyllende.

3.5 Eikesdalen

Eikesdalen, Molde kommune, Møre og Romsdal	
Landskapstype	Innlandsdalføre med hausta edellauvskogar
Landskapsregion	23. Indre bygder på Vestlandet 15. Lågfjellet i Sør-Norge
Jordbruksregion	6. Fjordbygdene på Vestlandet og i Sør-Norge 5. Fjellområde i Sør-Norge
Areal	20 000 daa (landareal)

Eikesdalen sett frå Finnsetlia, øvst i området. Foto: Bjørn Magne Øverås

Skildring av området

Eikesdalen heilt aust i Molde kommune i Møre og Romsdal vert rekna for å vere ein av dei mest storslåtte dalane i Romsdal. Dalen og Eikesdalsvatnet er omkransa av bratte fjellsider med høgder opp mot 1800 moh., og er kjent for godt og tørt klima. Det gir eit grøderikt jordbrukslandskap og varmekjære lauvskogar med eit stort mangfald av artar. Gjennom dalføret renn elva Aura ned frå Aursjøen til Eikesdalsvatnet.

Liene i Eikesdalen består av eit mangfald av skogsnaturtypar, kulturmarker, rike rasmarker og vassdragsnatur, med store skogar av alm og Nord-Europas største samanhengande hasselskog. Storstilt bruk av hasselskogen til tønneband og sanking av nøtter var i mange år av stor økonomisk verdi for bygda. Lang tradisjon med å pile (styve) alm og andre lauvtreslag til husdyrfôr pregar også kulturlandskapet. Dei gamle almpilane og dei store alm- og hasselskogane er viktige leveområde for eit stort mangfald av lavartar, flaggermus, holerugande fugl og soppartar som er unike for dette området.

Klimaet og naturressursane her gjorde at menneske kom hit allereie for over 11 000 år sidan – truleg som eit av dei første områda i landet. Gjenstandsfunn og arkeologiske undersøkingar kan vitne om kontinuitet i busetting og jordbruk heilt tilbake til yngre steinalder. Lang tids utnytting av ressursane i fjellet, særleg villreinjakta, står saman med jordbruksdrifta sterkt i området. Eikesdalen er no ei aktiv jordbruksbygd basert på moderne mjølke- og kjøttproduksjon. I 2021 er det åtte føretak i området som får produksjonstilskot. Gardstuna ligg langs vegen som eit særmerkt bygningsmiljø, med fjøsa på rekke bakom våningshusa og gardsrommet imellom. Tunskipnaden er svært gammal.

Korleis oppfyller området dei grunnleggande kriteria?

Heilskapleg landskap:

Eikesdalen er eit samanhengande, storskala landskap med stor spennvidde frå dalbotnen med Eikesdalsvatnet, elva og jordbruksareala omkransa av bratte skogslir og ville fjell. Både naturforhold og busetting uttrykkjer eit særeige og grøderikt landskap. Dette går også att i folkeleg omtale av Eikesdalen som eit naturgjeve spiskammers og ein “Edens hage”.

Tidsdjupne og kontinuitet:

Området har synlege spor frå lang tids opphald og bruk frå menneske, heilt frå jeger- og fangstsamfunna, til tradisjonelle og dels spesialiserte jordbruksformer og dagens moderne jordbruksdrift i dalen. Gamle edellauvskogar, ikkje minst haustingsskogane, representerer store biologiske verdiar som spesialiserte livsmiljø med lang kontinuitet.

Representativitet eller særpreg:

Om Eikedalen blir det sagt at “det finns berre ein”. Eikesdalen som landform er ein typisk u-dal, men kombinasjonen og dei sterke kontrastane mellom naturlandskapet og kulturlandskapet gir dalen stort særpreg. Det spesielle klimaet og rike naturforholda gjev opphav til ei lang og mangfaldig historie om menneska som har budd her og korleis dei på ulike vis har utnytta store naturressursar heilt fram til moderne tid.

Formidlingsverdi:

Natur- og kulturlandskapet i Eikesdalen har lenge vore ein attraktiv stad å oppsøkje for alt frå botanikarar til basehopperar. Hoemsbu turistforeiningshytte og stiar opp frå dalen til fjella er mykje bruka, og det årlege kulturarrangementet Eikesdalsdagane trekkjer folk. Mardalsfossen er utgangspunkt for å fortelje historia om kampen mot naturøydeleggande kraftutbygging i Norge. I 2020 vart det markert at det var 50 år sidan Mardølaaksjonen.

Foreløpige planar for tiltak i området

- Oppdatere kunnskapen om naturmangfald og kulturmiljø og kartlegge tiltaksbehov
- Investeringar i driftsapparat, utmarksbeite, og hindre nedlegging/fråflytting
- Kople kulturlandskap og ny næring, særleg hasselnøttproduksjon
- Ulike tiltak for å ta vare på kulturbetinga biologisk mangfald og edellauvskogar
- Kartlegging, tilstandsvurdering og bevaringsplan for kulturminne og kulturmiljø
- Oppretthalde bygningsstrukturar og landskapselement (m.a. steingardar)
- Ta vare på immateriell kulturarv som piling av alm og skjøtsel og bruk av hasselskog
- Skilting og merking av kulturminne

Dersom området blir utvald, skal det utarbeidast forvaltningsplan for området, der mål og prioriteringar av tiltak skal skildrast meir utfyllande.

3.6 Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik

Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik, Vestvågøy kommune, Nordland	
Landskapstype	Kystlandskap ved storhavet
Landskapsregion	31. Lofoten og Vesterålen
Jordbruksregion	1. Kysten fra Sør-Norge til Nordland
Areal	35 000 daa (landareal)

Uttakleiv. Foto: Kjersti Isdal

Beskrivelse av området

Eggum, Unstad, Uttakleiv, Haukland og Vik er fem bygder på yttersida av Vestvågøy i Lofoten. Alle ligger eksponert rett mot storhavet og, bortsett fra Eggum, inne i hver sin bukt. Området avgrenses som to delområder med Eggum og Unstad i nord, og Uttakleiv, Haukland og Vik i sør. Områdene omfatter 75 grunneiendommer fordelt på et større antall grunneiere.

Alle bygdene er opprinnelige fiskerbondesamfunn hvor gårdsdrifta fortsatt holdes i hevd. Jordbruket i dag består av melkeproduksjon på ku og geit, kjøttproduksjon på storfe og sau og grøvfôrproduksjon for salg. I 2021 er det ti foretak som mottar produksjonstilskudd med adresse i området. I tillegg er det ni tilskuddsberettigete jordbruksforetak som driver areal her, men som har driftssenteret utenfor. Turisme utgjør en stadig større næring i området, og stor tilstrømming gir nye utfordringer for lokalsamfunnene, landbruket og natur- og kulturmiljøet.

I området er det funnet spor av aktivitet helt tilbake til steinalderen. Alle bygdene er prega av lang tids bosetning, med et stort antall automatisk freda kulturminner i spennet fra yngre steinalder, bronsealder, jernalder til middelalder i form av gravfelt, gravhauger, gårdshauger, nausttuffer og andre bosetningsspor, samt flere kulturhistorisk verdifulle bygninger knytta til gårdsdrift og fiske. På Eggum og Unstad er gårdsbebyggelsen samlet i klyngetun.

Rullesteinstrender, sanddynemark, etablert sanddynemark, strandenger og artsrike beitelier utgjør særlig karakteristiske naturtyper og landskapselementer i området som helhet. Her finnes store lokaliteter av trua kulturbetinga naturtyper og tilhørende artsmangfold. Biologiske verdier og landskapskvaliteter er i stor grad knyttet til fortsatt husdyrbeiting på innmark og utmark.

Hvordan oppfyller området de grunnleggende kriteriene?

Helhetlig landskap:

Hver av bygdene representerer tilsvarende storslagne landskapsrom med karakteristiske landformer og høye natur- og kulturmiljøverdier. Til sammen utgjør delområdene en helhetlig og vesentlig del av fiskerbondelandskapet på Yttersida av Lofoten.

Tidsdybde og kontinuitet:

Registrerte kulturminner viser spor etter bosetting fra yngre steinalder, via bronsealder, jernalder, middelalder og fram til vår tid. Strandenger og naturbeitemark i beitelie opp mot fjellet er også holdt i kontinuerlig hevd over lang tid med beite fram til i dag.

Representativitet eller særpreg:

Området som helhet er representativt for de små fiskerbondesamfunnene plassert mot storhavet på yttersida av Lofoten. Et særprega kulturlandskap i storslått natur med beitebakker og alpine fjell som reiser seg rett opp fra ei karakteristisk strandflate med sanddyner og strandenger. Landskapsregionen Lofoten og Vesterålen er hittil ikke representert i Utvalgte kulturlandskap.

Formidlingsverdi:

Natur- og kulturverdiene og landskapet i seg sjøl har stor formidlingsverdi. Sommerstid er området mye besøkt av lokalbefolkning og turister. Hauklandsstranda er tilrettelagt og har status som statlig sikra friluftsområde. Spesielt internasjonalt har Unstad høy status som lokalitet for helårs bølgesurfing, og egen surfecamp er etablert på stedet. Store verdier og mye besøk gir stort potensiale for formidling.

Foreløpige planer for tiltak i området

- Identifisere utfordringer og muligheter slik de oppleves av lokalbefolkningen
- Avklare status og prioriterte tiltak for biologiske og kulturhistoriske verdier
- Identifisere aktuelle tema for forvaltningsplanen
- Avklare behovet for skjøtselsplaner, plan for ferdsel og informasjon m.m.

Hvis området blir utvalgt, skal det utarbeides forvaltningsplan for området hvor mål og prioriteringer av tiltak skal beskrives mer utfyllende. Direktoratene anbefaler at det jobbes med et kortere felles områdenavn som er i tråd med den nasjonale veiledningen om navnssetting av områdene i utvalget.

3.7 Oppsummering – tilråding av fem nye områder

De nye områdene som anbefales innlemmet i utvalget, dekker et vidt spenn av områdetyper - fra Norges eldste kjøpstad fra vikingtid med omkringliggende jordbrukslandskap som ligger i en av de tettest befolka delene av Østlandet (Kaupang), til de mest særegne fiskerbondelandskap aller ytterst ved kysten på Vestlandet (Utsira) og i Nord-Norge (Eggum-Unstad-Uttakleiv-Haukland-Vik), til moderne jordbrukslandskap med lang brukshistorie i dalførene på indre Østlandet (Koppangsøyene) og Nordvestlandet (Eikesdalen). Sistnevnte landskap bidrar også med enestående forekomst av edelløvsoger med spesiell høstingstradisjon.

Anbefalingen innebærer at to nye landskapsregioner vil bli representert innenfor nasjonalt utvalg (Østerdalene og Lofoten og Vesterålen), og geografiske mangler innenfor det nasjonale utvalget dekkes bedre opp. De fem anbefalte områdene vil etter direktoratenes vurdering bidra godt til å utfylle det nasjonale utvalget av norske jordbrukslandskap representert i Utvalgte kulturlandskap i jordbruket.

4. Endring av grenser i eksisterende områder

4.1 To mindre utvidelser godkjent administrativt

To forslag om grensejustering er allerede vurdert av direktoratene som mindre utvidelser som kan godkjennes administrativt. Dette gjelder Nordmarksplasser (Oslo) og Gjuvslandslia (Vestland). I begge områdene innebærer foreslått utvidelse begrenset økning i samla areal, ingen eller kun én ny grunneier involvert, mer helhetlig forvaltning av området og bedre samordning med øvrige forvaltningsregimer. Direktoratene slutter seg til vurderingene fra fylkene om at foreslåtte grensejusteringer vil styrke forvaltningen av områdene. For Nordmarksplasser tas et forbehold om at utvidelsen endelig skal avklares med aktuell grunneier før den gjennomføres. På dette grunnlaget vil direktoratene kunne godkjenne utvidelsen av begge områder. Direktoratene vil sende en formell bekreftelse til statsforvalteren om at grensene for de to områdene kan justeres.

4.2 Større utvidelser

Flere av områdene som ble meldt inn som aktuelle for utvidelse i 2020, har i 2021 gitt ny beskjed om at utvidelse likevel ikke foreslås. Tabellen nedenfor gir oversikt over avklaringer og status knyttet til de fire forslagene som direktoratene i 2021 gikk videre med fra første utvalg:

Område, fylke	Avklaringer regionalt og lokalt	Direktoratenes vurdering
Stølsvidda, Innlandet	Statsforvalteren opplyser at utvidelse av området likevel ikke er aktuelt på nåværende tidspunkt.	Utvidelse blir ikke vurdert i denne omgangen.
Goarahat og Sandvikhalvøya, Troms og Finnmark	Etter dialog med kommune og koordinator for UKL opplyser Statsforvalteren at en lokalt ikke ønsker å utvide grensene på nåværende tidspunkt.	Utvidelse blir ikke vurdert i denne omgangen.
Leveld, Viken	Statsforvalteren ba i samråd med kommunen om utsatt frist til 1. juli 2022, følgelig er det ikke ønske om endringer i UKL-området nå.	Ønske om utsatt frist til 2022 innebærer at eventuell utvidelse av området ikke kan vurderes i denne omgangen.
Stadlandet, Vestland	Området foreslås utvida med et betydelig areal og antall grunneiere og drivere. En ønsker å vurdere bruk av kjerneområder innenfor utvida grense. Utvidelsen begrunnes i behov for å styrke området med flere aktive brukere.	Foreslått utvidelse vurderes i denne omgangen.

4.3 Stadlandet – direktoratenes vurdering av foreslått utvida grense

Forslaget fra regional forvaltning om endring av grenser vektlegger behovet for et større nettverk med flere aktive bruk og drivere og mer helhetlig forvaltning. Direktoratene vurderer begrunnelsen som god med hensyn til å sikre og styrke ivaretagelsen av store miljøverdier i området og gi godt grunnlag for en helhetlig forvaltning av et sammenhengende kystlandskap med store landskaps-, kulturmiljø- og naturverdier.

Forslaget fra regional forvaltning innebærer imidlertid en stor utvidelse i areal og antall grunneiere, ved at utvidelsen i seg selv utgjør et større område enn det området som allerede har status som utvalgt i dag. Jamfør kostnadsanslaget fra regionalforvaltning vil utvidelsen også representere en betydelig økning i samla økonomisk behov. Utvidelsen vil ellers innebære relativt stor andel utmarksarealer. Deler av det foreslåtte nye arealet utgjør beiteområder, mens andre deler kan være mindre aktuelle for forvaltning med tilskudd innenfor ordningen for utvalgt kulturlandskap.

Utvidelsesforslaget fra regional forvaltning omfatter også forslag om at bygdene nede ved strandlinja utgjør *kjerneområder* innenfor ny utvida grense. Innenfor dagens avgrensning av UKL-området forvaltes ordningen allerede etter slike prinsipper, selv om hele dagens område omfatter et atskillig mindre totalareal. En løsning med tilsvarende prioritering av aktiviteten innenfor definerte kjerneområder vil til en viss grad kunne avhjelpe utfordringer med en betydelig utvidelse.

Flere av UKL-områdene har enten kjerneområder innenfor et større avgrenset område, eller opererer med delområder som til sammen utgjør UKL- området. Direktoratene mener det er viktig å høste erfaring fra forvaltningen innenfor disse alternativene før det velges tilsvarende løsning for flere større områder.

Direktoratenes vurdering er at utvidelsesforslaget er omfattende, og vil måtte innebære vesentlige endringer i organisering og planbehov knyttet til mål, prioritering og helhetlig forvaltning av UKL-området lokalt. Direktoratene ser behov for at det gjøres nærmere vurderinger av følgende forhold:

- hvordan ny, helhetlig lokal forvaltning skal forankres, inkludert nærmere vurdering av eventuell avgrensning og forvaltning av kjerneområder versus øvrige deler av området
- hvilken innvirkning en utvidelse og videre forvaltning av et stort UKL-område for hele ytre del av Stadlandet vil ha for arealforvaltninga i kommunen
- Utvidelsen vil ifølge regional forvaltning innebære betydelig økt behov for midler til drifts- og investeringstiltak innenfor UKL-rammen. Det bør vurderes nærmere om en så stor utvidelse er tjenlig på lengre sikt ut fra hva som kan forventes av framtidig tilgjengelige økonomiske rammer og at utvidelsen ikke vil gå på bekostning av tiltak i det eksisterende arealet.

På dette grunnlaget anbefaler ikke direktoratene en så stor utvidelse av et eksisterende område fremfor å velge ut nye områder i denne omgang. Vi anbefaler at man lokalt og regionalt gjør en nærmere vurdering av forholdene nevnt ovenfor før en utvidelse i denne størrelsesorden kan være aktuelt. Slike avklaringer vil kunne gjøres i en skisse til forvaltningsplan. Direktoratene tilrår derfor ikke utvidelse av Stadlandet innenfor nåværende ramme.

5. Økonomiske og administrative konsekvenser og risikofaktorer

I kap 5.5 i *Plan for videre arbeid 2020 – 2025* er det gjort rede for generelle vurderinger av positive og negative konsekvenser og risikofaktorer ved utvidelse av antall områder. I dette kapitlet presenteres de viktigste konsekvensene og risikofaktorene knyttet til vår tilråding om utvelgelse av fem nye områder i 2022 – 2023.

Økt antall områder i ordningen Utvalgte kulturlandskap i jordbruket vil føre til at flere verdifulle kulturlandskap med verdier knyttet til naturmangfold, kulturarv og jordbruksdrift blir ivaretatt. Mangfoldet av ulike typer jordbrukslandskap i Norge vil i større grad fanges opp. Flere områder gjør ordningen mer synlig og bidrar til å forsterke satsingens funksjoner som utstillingsvinduer for jordbrukslandskapets kvaliteter og verdier og jordbrukets produksjon av fellesgoder for samfunnet.

På den annen side vil de økonomiske midlene deles på flere områder, og dermed gi eksisterende områder noe redusert tildeling i forhold til det de har fått de siste årene. Siden 2017 har budsjettet imidlertid økt mer enn antall områder, og direktoratene har gjennom signaler til regional forvaltning forberedt områdene på at tildelingene i en periode har ligget høyere enn det som antas å bli den langsiktige tildelingen (se tabell 3, s. 11).

Administrative konsekvenser av nye områder er at flere kommuner får forvaltningsansvar for tilskuddsordningen. Etter at kommunene fikk dette ansvaret i 2020, har det vært en generell tilbakemelding om en viss bekymring knyttet til ressurser i kommunen til å forvalte ordningen. De aktuelle kommunene som eventuelt får ansvar for nye områder nå, har meldt positiv interesse, og det er direktoratenes vurdering at de vil kunne ta denne forvaltningsrollen. Vi forventer at regionalt forvaltningsnivå vil bistå med faglig og administrativ støtte, og den erfaring de har fra eksisterende områder i sitt fylke.

Direktoratene ser at følgende mulige tiltak vil kunne avbøte eventuelle negative konsekvenser:

- Finansiering fra andre kilder kan kompensere der enkeltområder får lavere tildeling fra ordningen Utvalgte kulturlandskap
- Kommunene tilføres ressurser til forvaltning av ordningen
- Regionalt forvaltningsnivå sikres fortsatt ressurser på dagens nivå for å kunne bistå kommuner som har behov for faglig veiledning

En god forvaltning av områdene er videre avhengig av forutsigbarhet og langsiktighet. Vår anbefaling om utvidelse av antallet områder er som nevnt innledningsvis gitt under en klar forutsetning og forventning om at den økonomiske rammen på 38 mill. kroner opprettholdes.

Risikofaktorene ved utvidelse er blant annet knyttet til usikkerhet om det økonomiske behovet i de nye områdene. Beregningene våre er nå basert på nøkterne anslag fra regional forvaltning. Direktoratene har ikke fullstendig oversikt over reelle økonomiske behov per i dag. Videre gjelder de generelle risikofaktorene for alle områder i ordningen, både

eksisterende og nye, knyttet til utbygging og nye tiltak som reduserer verdiene i områdene, rammebetingelser for fortsatt landbruksdrift, manglende rekruttering og mangel på beitedyr.

Direktoratene vil særlig framheve betydningen av å så raskt som mulig å få på plass forvaltningsplaner utviklet gjennom god lokal prosess og involvering, og med klare prioriteringer av mål, tiltak og økonomiske vurderinger.